

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Quid in eo contineatur sequens pagina indicabit

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

M.DC.XLVI., 1646

Liber quartus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1509)

LIBER QVARTVS.

In quo de niue, grandine & pluuiâ agitur.

P R A E F A T I O.

DELECTAT te, quemadmodum scribis, Lucili virorum optime, Sicilia, & officium procurationis otiosæ. Delectabit, si contine id intra fines suos volueris, nec efficer imperium, quod est procuratio. Facturum te hoc, non dubito. Scio quam sis ambitioni alienas, quam familiaris otio & litteris. Turbant rerum hominumque desiderant, qui se pati nesciunt. Tibi tecum optimè conuenit. Nec mirum, paucis istud contingere: imperiosi nobis ipsi & molesti sumus: modo amore nostri, modo tædio laboramus: infelicem animum nunc superbia inflammas, nunc cupiditate distendimus: alias voluptate laxamus, alias sollicitudine exurimus. Quod est miserrimum, nunquam sumus singuli. Necessè est itaque assidua sit, in tam magno vitiorum contubernio, rixa. Fac ergo, mi Lucili, quod facere consuesti. A turba, quantum potes, te separa, nec adulatoribus latus præbeas. artifices sunt ad captandos superiores. Par illis, etiam si bene caueris, non eris. Mihi crede capieris, si proditori ipsi te trades. Habent hoc in se naturale blanditiæ: etiam cum reiciuntur placent: sæpe exclusæ nouissimè recipiuntur. Hoc enim ipsum imputant, quod repelluntur, & subigi ne contumelia quidem possuat. Incredibile est, quod dicturus sum, sed tamen verum. Ea maxime quisque patet, qua petitur. Fortasse enim ideo, quia patet, petitur. Sic ergo formare, ut scias non posse te consequi, ut sis impenetrabilis: cum omnia caueris, per ornamenta feriet. Aliqua dula-

tione clam utetur parce: alius ex aperto, palam rusticitate simulata, quasi simplicitas illa non ars sit. Plancus artifex ante Velleium maximus, aiebat non esse occulte, nec ex dissimulato blandiendum. Perit, inquit, procari, si later. Plurimum adulator, cum deprehensus est, proficit: plus etiamnum si obiurgatus est, si erubuit. Futuros multos in persona tua Plancos cogita: & hoc non esse remediū tanti mali, nolle laudari. Crispus Passienus, quo ego nil cognoui subtilius in omnibus rebus, maxime in distinguendis & curandis vitiis, sæpe dicebat, adulationi nos opponere non claudere ostium. Et quidē sic, quemadmodū, opponi amicæ solet. Quæ si impulsit, grata est: gratior, si effregit. Demetrius egregium virum memini dicere cuidam libertino potenti, facilem sibi esse ad diuitias viam, quo die pœnituisset bonæ mentis. Nec iniudebo, inquit, vobis hanc artem; sed docebo eos quibus quæsito opus est, quemadmodū non dubiam fortunam maris, non emendi vendendique aleam subeant, non incertam fidem ruris, incertiorē fori tērent, quemadmodum non solum facili, sed etiam hilari viā pecuniam faciant, gaudentesque displicent. Te, inquit, longiorem Fido Annæo iurabo, & Apollonio Pyctæ, quamuis staturam habeas Thraciæ in compositi. Hominem quidem non esse vllum liberaliorem, non mentiar; cum possis videre omnibus donasse, quicquid dereliquisti. Ita est, mi Iunior, quo apertior est adulatio, quo improbius, quo magis frontem suam perficit, cecidit alienam, hoc citius expugnat. Eo enim iam dementiæ venimus ut qui parce adulatur, pro maligno sit. Solebam tibi dicere, Gallionem fratrem meum, quem nemo non parum amat, etiam qui amare plus non potest, alia vitia non nosse, hoc etiam odisse, ab omni illum parte tentasti. Ingenium suspicere cæpisti, omnium maximum & dignissimum, quod consecrari mallet, quam conteri: pedes abstulit. Frugalitatem laudare cæpisti. Prima statim verba præcidit. Cæpisti mirari comitatem & in compositam suavitatem: quæ illos quoque, quos trahit, abducit, grauitum etiam in obuios meritum. Nemo enim mortalium vni tam dulcis est, quam hic omnibus: eum interim tanta naturalis boni vis est, uti artem simulationemque non redoleat. Nemo non imputari sibi bonitatem publicam patitur. Hoc quoque loco blanditiis tuis restitit,

restitit, ut exclamates inuenisse te inexpugnabilem virum aduersus insidias quas nemo non in sinum recipit. Eo quidem magis hanc eius prudentiam, & in euitando ineuitabili malo pertinaciam te suspicere confessus es, quia speraueras posse apertis auribus recipi, quamuis blandia dices: quia vera dicebas. Sed eo magis intellexit obstandum. Semper enim falsis à vero petitur veritas. Nolo tamen tibi displiceas, quasi malè egeris mimum, & quasi ille aliquid iocorum aut doli suspicatus sit. Non deprehendit te, sed reperit. Ad hoc exemplar compone te. Cum quis ad te adulator accesserit, dicito: I tu. ista verba, quæ iam ab alio magistratu ad alium cum lictorib. transeunt, ferto ad aliquem, qui paria facturus, vult quicquid dixeris, audire. Ego nec decipere volo, nec decipi possum. Laudari me à vobis, nisi laudaretis etiam malos, vellem. Quid autem necesse est in hoc descendere, ut te petere cominus possint? Longum inter vos intervallum sit. Cum cupieris bene laudari, quare hoc vlli debeas? Ipse te lauda. dic: Liberalibus me studiis tradidi, quanquam paupertas alia suaderet, & ingenium eo duceret, vbi præsens studij pretium est. Ad gratuita carmina deflexi me, & ad salutare philosophiæ studium contuli. Ostendi in omne pectus cadere virtutem: & eluctatus natalium angustias, nec sorte me, sed animo mensus, par maximis steti. Non mihi inimicitia Getulici Caij fidem eripuit, non in aliorum personam infeliciter amatorum, Messala & Narcissus, diu publici hostes, antequam sui, propositum meum potuerunt euertere. Cervicem pro fide opposui. Nullum verbum mihi, quod non salua conscientia procederet, excussum est. Pro amicis omnia timui, pro me nihil, nisi ne parum bonus amicus fuisset. Non mihi muliebres fluxere lacrymæ, non è manibus vllius supplex pependi. Nihil indecorum nec bono, nec viro feci. Periculis meis maior, paratus ire in ea, quæ minabantur, egi gratias fortunæ, quod experiri voluisset, quanti æstimarem fidem. Non debebat mihi parus res tanta constare. Nec examinavit me quidem diu: neque enim paria pendebant, virum satius esset me perire pro fide, an fidem pro me. Non præcipiti impetu in vltimum consilium quo me eriperem furori potentium, misi. Videbam apud Caium tormenta, videbam ignes. Sciebam olim sub

illo in eum statum res humanas decidisse, vt inter misericordiae opera haberetur, occidi. Non tamen ferro incubui, nec in mare aperto ore desilui, ne viderer pro fide tantum mori posse. Adice tunc inuictum muneribus animum, & in tanto auaritiæ certamine, nunquam suppositam manum lucto. Adice nunc victus parsimoniam, sermonis modestiam, aduersus minores humanitatem, aduersus maiores reuerentiam. Post hoc ipse te consule, verane an falsa memoraueris. Si vera sunt, coram magno teste laudatus es: si falsa, sine teste derisus es. Possum & ipse nunc videri te aut captare, aut experiri. Vtrum libet crede, & omnes timere à me incipe. Virgilianum illud excute:

Nusquam ruita fides.

aut Ouidianum:

*Qua terra patet fera, regnat Erinys,
In facinus iurasse putes.*

Aut illud Menandri: (Quis enim non in hoc magnitudinem ingenij sui concitauit, detestatus consensum humani generis, tendentis ad vitia?) Omnes, ait, malos viuere: & in scænam velut rusticus poeta profiliuit. Non senem excepit, non puerum, non scæminam, non virum: & adiecit, non singulos peccare, nec paucos, sed iam scelus esse cõtextum, Fugiendum ergo, & in se redeundum est, immo etiam à se recedendum. Hoc tibi, etsi diuidimus mari, præstare tentabo, vt dubium viæ, infecta manu, ad meliora perducam. Et ne solitudinem sentias, hinc tecum miscebo sermones. Erimus vna, qua parte optimi sumus: dabimus inuicem consilia, non ex vultu audientis pendencia. Longè te ab ista prouincia abducam, ne forte magnam historijs esse fidem credas, & placere tibi incipas, quoties cogitaueris; Hanc ego habeo sub meo iure prouinciam, quæ maximarum virbium exercitus & sustinuit & fregit, cum inter Carthaginem & Romam ingentis belli pretium iacuit, cum quatuor Romanorum principum, id est, totius imperij vires contractas in vnum locum vidit, altamque Pompeij fortunam erexit, Cæsaris fatigauit, Lepidi transfulit, omniumque cepit: quæ illi ingenti spectaculo interfuit: ex quo liquebat mortalibus posset, quam velox foret ad imum lapsus ex summo, quamque diuersa via magnam potentiam fortuna destrueret. Vno enim tempo-

re vi-

te vidit Pompeium Lepidumque, ex maximo fastigio aliter ad extrema deiectos, cum Pompeius alienum exercitum fugeret, Lepidus suum.

CAP. I. ITAQVE vt te tota mente abducam, quamuis multa habeat Sicilia in se, circaque se mirabilia, omnes interim prouinciæ tuæ quæstiones præteribo, & in diuersum cogitationes tuas abstraham. Quæram enim tecum id quod libro superiore distuli? Quid ita Nilus æstiuis mensibus abundet. Cui Danubium similem habere naturam philosophi tradiderunt, quod & fontis ignoti, & æstate quam hieme maior sit. Vtrumque apparuit falsum. Nam & caput eius in Germania esse comperimus: & æstate quidem incipit crescere, sed adhuc manente intro mensuram suam Nilo, primis caloribus, cum sol vehementior inter extrema veris niues emollit, quas ante consumit, quam intumescere Nilus incipiat. Reliquo vero æstatis minuitur, & ad hibernam magnitudinem redit, atque ex ea demittitur.

CAP. II. AT Nilus ante exortum caniculæ augetur mediis æstibus, vltra æquinoctium. Hunc nobilissimum amnem natura extulit ante humani generis oculos, & ita disposuit, vt eo tempore inundaret Ægyptum, quo maxime vsta feruoribus terra vndam altius traheret, tantum hausura, quantum siccitati annuæ sufficere possit. Nam in ea parte, quæ in Æthiopiam vergit, aut nulli imbres sunt, aut rari, & qui insuetam aquis cælestibus terram non adiuuent. Vnam, vt scis, Ægyptus in hoc spem suam habet. Proinde aut sterilis annus aut aut fertilis est, prout ille magnus influxit, aut parcior. Nemo aratorum aspicit cælum. Quare non cum poëta meo iocor, & illi Ouidium suum impingo? qui ait:

— *Nec pluuio supplicat herba Ioui.*

Vnde crescere incipiat si comprehendi posset, causæ quæque incrementi inuenirentur. Nunc vero magnas solitudines peruagatus, & in paludes diffusus, gentibus sparsus, circa Philæ primum ex vago & errante colligitur. Philæ insula est aspera & vndique prærupta: duobus in vnum coituris omnia cingitur, qui Nilo mutantur, & eius nomen ferunt. Urbem totam complectitur. Hanc Nilus magnus magis quam violentus, egressus Æthiopiam areatque,

per quos iter ad commercia Indici maris est, prælabitur. Excipiunt eum Cataractæ, nobilis insigni spectaculo locus. Ibi per arduas excisasque pluribus locis rupes Nilus insurgit, & vires suas concitat. Frangitur enim occurrentibus saxis, & per angusta eluctatus, vbiunque vincit, aut vincitur, fluctuat: & illis excitatis primum aquis, quas sine tumultu leni alueo duxerat, violentus, & torrens, per malignos transitus profilit, dissimilis sibi. Quippe ad id Iutosus & turbidus fluit. At vbi scopulos verberavit, spumatur: & illi non ex natura sua, sed ex iniuria loci color est. Tandemque eluctatus, obstantia, in vastam altitudinem subito destitutus cadit, cum ingenti circumiacentium regionum strepitu. Quam perferre gens ibi à Persis collocata non potuit, obtusis assiduo fragore auribus, & ob hoc sedibus ad quietiora translatis. Inter miracula fluminis incredibilem incolarum audaciam accepi, Bini parvula nauigia conscendunt, quorum alter nauem regit, alter exhaurit. Deinde multum inter rapidam insaniam Nili, & reciprocos fluctus voluntati, tandem tenuissimo canales tenent per quos angusta rupium effugiunt: & cum toto flumine effusi, nauigium ruens manu temperat, magnoque spectantium metu in caput nixi, cum iam adploraueris, mersosque atque obrutos tanta mole credideris, longe ab eo, in quem ceciderant loco nauigant, tormenti modo missi. Nec mergit cadens vnda, sed planis aquis tradit. Primum incrementum Nili circa insulam, quam modo retuli, Philas noscitur. Exiguo ab hac spatio petra diuiditur, *à Grecis* Græci vocant: nec illam vlli, nisi antistes calcant: illa primum saxa auctum fluminis sentiunt. Post magnum deinde spatium duo eminent scopuli, Nili venas vocant incolæ: ex quibus magna vis funditur, non tamen quanta operire posset Aegyptum. In hac ora stipem sacerdotes, & aurea dona præfecti, cum solemne venit sacrum, iaciunt. Hinc iam manifestus nonatum virum Nilus, alto ac profundo alueo fertur, ne in altitudinem excedat obiectu montium pressus. Circa Memphim demum liber, & per campestria vagus, in plura scinditur flumina, manūque canalibus factis, vt sit modus in deriuantium potestate, per totam discurret Aegyptum. Initio diducitur, deinde continuatis aquis in faciem lati ac turbidi maris stagnat:

stagnat: cursum illi violentiamque eripit latitudo regionum, in quas extenditur, dextra lævaque totam amplexus Ægyptum. Quantum crevit Nilus, tantum ipse in annum est. Nec computatio fallit agricolam: adeo ad mensuram fluminis respondet, quam fertilem facit Nilus. Is arenoso & sitienti solo & aquam inducit & terram. Nam cum turbulentus fluat, omnem in siccis atque hiantibus locis fecem relinquit: & quicquid pingue secum tulit, arenibus locis allinit, iuvatque agros duabus ex causis, & quod inundat, & quod oblimat. Ita quicquid non adit, sterile ac squalidum iacet. Si crevit super debitum, nocuit. Mira æque natura fluminis, quod cum ceteri omnes abluant terras & euiscerent, Nilus tanto ceteris maior, adeo nihil exedit, nec abradit, ut contra adiciat vires, minimumque in eo sit quod solam temperet. Illato enim limo, arenas saturat ac iungit. Debetque illi Ægyptus non tantum fertilitatem terrarum, sed ipsas. Illa facies pulcherrima est, cum iam se in agros Nilus ingessit. Latent campi, operaque sunt valles: oppida insularum modo extant. Nullum in mediterraneis, nisi per nauigia commercium est. Maior est læritia gentibus, quo minus terrarum suarum vident. Sic quoque cum se ripis continet Nilus, per septena ostia in mare emittitur: quodcumque elegeris ex his, mare est. Multos nihilominus ignobiles ramos in aliud atque aliud litus porrigit. Ceterum beluas, marinis vel magnitudine vel noua pares, educat. Et ex eo quantus sit, æstimari potest, quod ingentia animalia & pabulo sufficienti, & ad vagandum loco, continet. Babillus virorum optimus in omni literarum genere rarissimus, auctor est, cum ipse præfectus obtineret Ægyptum, Heracleotico ostio Nili, quod est maximum, spectaculo sibi fuisse delphinorum à mari occurrentium, & crocodilorum à flumine aduersum agmæ agentium, velut pro partibus proelium. Crocodilos ab animalibus placidis morsu innoxiiis victos. His superior pars corporis dura & impenetrabilis est, etiam maiorum animalium dentibus: at inferior mollis ac tenera: hanc delphini spinis, quos dorso eminentes gerunt, submersi vulnerabant, & in aduersum enixi diuidebant. Recisis hoc modo pluribus, ceteri velut acie versa resugerunt. Fugax animal audaci, audacissimum timi-

do. Nec illos Tentyritæ generis aut sanguinis proprietate superant, sed contemptu & temeritate. Vltro enim insequuntur, fugientesque iniecto trahunt laqueo: plerique pereunt, quibus minus præsens animus, ad persequendum fuit. Nilum aliquando marinam aquam detulisse, Theophrastus est auctor. Biennio continno, regnante Cleopatra, non ascendisse, decimo regni anno & vndecimo constat. Significatum aiunt duobus rerum potentibus defectionem. Antonij enim Cleopatrarque defecit imperium. per nouem annos non ascendisse Nilum superioribus sæculis, Callimachus est auctor. Sed nunc ad inspicandas causas, propter quas æstate Nilus crescat, accedam & ab antiquissimis incipiam. Anaxagoras ait, ex Æthiopiæ iugis solutas niues ad Nilum vsque decurrere. In eadem opinione omnis vetustas fuit. Hoc Æschylus, Sophocles, Euripides tradunt. Sed falsum esse, argumentis plurimis patet. Primo Aethiopiam feruentissimam esse, indicat hominum adustus color; & Troglodyræ, quibus subterraneæ domus sunt. Saxa velut igni feruescunt, non tantum medio, sed inclinato quoque die: ardens puluis, nec humani vestigij patiens: argentum replumbatur: signorum coagmenta soluuntur: nullum materiæ superadornatæ manet operimentum. Auster quoque, qui ex illo tractu venit, ventorum calidissimus est. Nullum ex his animalibus quæ latent bruma, vnquam reconditur. Etiam per hiemem in summo & aperto serpens est. Alexandriæ quoque, quæ longè ab huiusmodi immodicis caloribus est posita, niues non cadunt: superiora etiam pluuia carent. Quemadmodum ergo regio tantis subiecta feruoribus duraturas per totam æstatem niues recipit? Quas sane aliqui montes illic quoque excipiant: nunquam tamen magis quam Thraciæ iuga aut Caucasus. Atqui horum montium flumina vere & prima æstate intumescunt, deinde hibernis minorasunt. Quippe vernis temporibus imbres niuem diluunt: reliquias eius primus calor dissipat. Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Ister, nec Caystrus subiacent malo: æstate proueniunt. Altissimæ sunt & in illis Septentionalibus iugis niues. Phasis quoque per id tempus & Borythenes cresceret, si niues flumina possent contra æstatem magna producere. Præterea si hæc causa attolleret Ni-

ret Nilum, æstate prima plenissimus fieret. Tunc enim
 maximæ & integræ adhuc niues, ex mollissimoque tabes
 est. Nilus autem per menses quatuor liquitur, & illi æqua-
 lis accessio est. Si Thaleti credis, Etesix discedenti Nilo
 resistunt, & cursus eius actus contra ostia mari sustinent: ita
 reuerberatus in se recurrit: nec crescit, sed exitu prohibi-
 bitus resistit, & quacunque mox potuit, inconcessus erum-
 pit. Euthymenes Massiliensis testimonium dicit: Nauiga-
 ui, inquit, Atlanticum mare. Inde Nilus fluit maior: quam-
 diu Etesix tempus obseruant: tunc enim eiicitur mare in-
 stantibus ventis. Cum resederint, & pelagus conquiescit:
 minorque discedenti inde vis Nilo est. Ceterum dulcis
 maris sapor est, & similes Niloticis beluæ. Quare ergo,
 si Nilum Etesix prouocant, & ante illos incipit incre-
 mentum eius, & post eos durat? Præterea non fit maior,
 quo illi fluere vehementius? Nec remittitur incitatur-
 que, prout illis impetus fuit: quod fieret, si illorum viri-
 bus cresceret. Quid, quod Etesix litus Aegyptium ver-
 berant, & contra illos Nilus descendit, inde venturus vn-
 de illi, si origo ab illis esset? Præterea ex mari purus &
 cæruleus efflueret, non vt tunc turbidus venit. Adde,
 quod testimonium eius testium turba coarguitur. Tunc
 erat mendacio locus, cum ignota essent externa. Licebat
 illis fabulas mittere. Nunc vero tota exteri maris ora
 mercatorum nauibus stringitur: quorum nemo narrat
 nunc cæruleum Nilum, aut mare saporis alterius. quod &
 natura credi vetat: quia dulcissimum quodque & leuis-
 simum sol trahit. Præterea quare hieme non crescit? &
 tunc potest ventis concitari mare, aliquanto quidem ma-
 ioribus. Nam Etesix temperati sunt. Quod si è mari fer-
 retur Atlantico, semel oppleret Aegyptum. At nunc
 per gradus crescit. Oenopides Chius ait, hieme calorem
 sub terris contineri: ideo & specus calidos esse: & tepidio-
 rem puteis aquam. itaque venas interno calore sicari. Sed
 in aliis terris augentur imbribus flumina. Nilum quia
 nullo imbre adiuetur, tenuari, deinde crescere per æsta-
 tem: quo tempore frigent interiora terrarum, & redit rig-
 or fontibus, quod si verum esset, æstate flumina crescerent:
 omnesque putei æstate abundarent. Deinde non calorem
 hieme sub terris esse maiorem. Aqua & specus & putei

tepent: quia aëra regentem extrinsecus non recipiunt. Ita non calorem habent, sed frigus excludunt. Ex eadem causa aestate refrigescunt: quia illa remotus, seductusque aër calefactus non peruenit. Diogenes Apolloniates ait: Sol humorem ad se rapit: hunc exsiccata tellus, tunc ex mari ducit, tum ex ceteris aquis. Fieri autem non potest, ut vna sicca sit tellus, alia humeat. Sunt enim perforata omnia, & inuicem peruia. Sicca ab humidis sumunt aliquando. Nisi aliquid terra acciperet, exaruisset. Ergo vndas sol trahit: sed ex his quæ premunt, maximè hæc meridiana sunt. Terra cum exaruit, plus ad se humoris adducit: ut in lucernis oleum illo flui, ubi exurit: sic aqua illo incumbit, quo vis caloris & terræ æstuantis arcessit. Vnde ergo trahitur ex illis scilicet partibus semper hibernis, Septenturio aaliibus, vnde exundat. Ob hoc Pontus in inferum mare affluere fluit rapidus, non ut cetera maria, alternatis vltro citro aestibus, in vnam partem semper pronus & torrens. Quod nisi faceret, hisque itineribus, quod cui que deest, redderetur, quod cuique superest, emitteretur, iam aut siccata essent omnia, aut inundata. Interrogare Diogenem libet, quare, cum Pontus & amnes cuncti inuicem commeent, non omnibus locis aestate maiora sunt flumina? Ægyptum sol magis percoquit. Itaque Nilus magis crescit. Sed in ceteris quoque terris aliqua fluminibus sit adiectio. Deinde quare vlla pars terræ sine humore est, cum omnia ad se ex aliis regionibus trahit: eoque magis quo calidior est? Deinde quare Nilus dulcis est, si illi è mari vnda est? Nec enim vlli fluuio dulcior gustus.

CAP. III. GRANDINEM hoc modo fieri, si tibi affirmauero, quo apud nos glacies sit, gelata nube tota nimis audacem rem fecero. Itaque ex his me testibus numeram secundæ notæ, qui vidisse quidem se negant, sed audiisse. Aut quod historici faciunt, & ipse faciam. Illi cum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, vnam aliquam rem non sunt spondere: sed adiiciunt, Penes auctores fides erit. Ergo si mihi parum credis, Posidonius tibi auctoritatem promittet; tam in illo quod præteritum, quam in hoc quod secuturum est. Grandinem enim fieri ex nube aquosa, etiam in humorem versa, sic affirmabit, tanquam interfuerit. Quare autem rotunda sit grando, etiam sine magistro scire

scire potes. cum adnotaueris, stillicidium omne conglomerari. Quod & in speculis apparet, quæ humorẽ halitu colligunt, & in poculis sparsis, aliaque omni leuitate: nam & in herbarum vel arborum foliis, si quæ guttæ adhæserunt, in rotundum iacent,

Quid magis est saxo durum? quid mollius unda?

Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

aut, ut alius prætera, ait:

Stillicid! casus lapidem cauat.

& hæc ipsa excauatio rotunda fit. Ex quo apparet illud huic quoque simile esse quod cauat. Locum enim sibi ad formam & habitum suum exsculpsit. Præterea potest, etiam si non fuerit grando talis, cum defertur, cortotundari, & toties per spatium aëris densi deuoluta, æquabiliter atque in orbem teri. Quod nix pati non potest: quia non est tam solida, immo fusa est, per magnam altitudinem cadit, sed circa terras initium eius est. Ita non longius illa per aëra, sed ex proximo lapsus est. Quare non & ego idem mihi permittam, quod Anaxagoras: cum inter nullos magis quam inter philosophos esse debeat æqua libertas? Grando nihil aliud est quam suspensa glacies. Nix in pruina pendens congelatio. Illud enim iam diximus, quod inter aquam & rorem interest, hoc inter pruina & glaciem, necnon inter niuem & glaciem interesse.

CAP. IV. POTERAM me, peracta quæstione, dimittere: sed bene emensum dabo: & quoniam cœpi tibi molestus esse, quicquid in hoc loco quæritur, dicam. Quæritur autem, quare hieme ningat, non grandinet: & vere iam frigore infracto grando cadat. Nam, ut fallar tibi, verum mihi quidem persuadetur, qui me vsque ad mendacia hæc leuiora, in quibus es præcidi, non oculi tui solent, credulum præsto. Hieme aër riget: & ideo nondum in aquam vertitur, sed in niuem, cui aër propior est. Cum uer cœpit, maior inclinatio aëris sequitur, & calidiore cœlo maiora fiunt stillicidia. Ideo, ut ait Virgilius noster:

—*Cum uuit imbriferum ver,*

vehementior immutatio est aëris undique patefacti & soluentis se, ipso tempore adiuuante. Ob hoc nubi graues

magis, vastique quam pertinaces deferuntur. Brumas lentas pluuia habet & minutas: quales sæpe solent interuenire, cum pluuia rara & minuta, niuem quoque admixtam habet. Dicimus niualem diem, cum altum frigus, & triste cælum est. Præterea aquilone flante, & suum cælum habente, minutæ pluuiæ sunt. Austro imber improbius est, & guttæ pleniores sunt.

CAP. V. REM à nostris positam nec dicere audeo, quia infirma videtur: nec præterite. Quid enim mali est, aliquid & faciliiori iudici scribere? Immo si omnia argumenta ad lancem ceperimus exigere, silentium indicetur. Pauca enim admodum sunt sine aduersario. Cetera etiam si vincunt, litigant. Aiunt, quicquid circa Scythiam & Pontum & Septentrionalem plagam, glaciatum & astrictum est, vere relaxari. Tunc flumina gelata discedere, tunc obrutos montes niuem soluere. Credibile est ergo, frigidus spiritus inde fieri, & verno cælo immisceri. Illud quoque adiciunt, quod nec sum expertus, nec experiri cogito. Tu quoque, censeo, si vuleris verum exquirere, niuem ita caue experiaris. Minus algere aiunt pedes eorum qui fixam & duram niuem calcant, quam eorum qui teneram & labefactam. Ergo si non mentiuntur, quicquid ex illis Septentrionalibus locis iam distributa niue & glacie frangente se fertur, id meridianæ partis tepentem iam humidumque aëra alligat, & perstringit. Itaque cum pluuia futura erat, grandis fit, iniuria frigitis.

CAP. VI. Non tempero mihi, quo minus omnium nostrarum ineptias proferam. Quosdam peritos obseruandarum nubium esse affirmant, & prædicere cum grandis ventura sit: & hoc intelligere vsu ipso potuisse, cum colorem nubium notassent, quem grandis toties insequeretur. Illud incredibile, Cleonis fuisse publice præpositos *Ζωφύλακας*, speculatores futuræ grandinis. Hi cum signum dedissent, adesse iam grandinem, quid expectas? ut homines ad penulas discurrentes, aut ad scortea? Immo pro se quisque alius agnum immolabat, alius pullum. Protinus autem illæ nubes alio declinabant, cum aliquid gustassent sanguinis. Hoc rides. Accipe quod rideas magis. Si quis nec agnum nec pullum habebat, quod sine damno fieri poterat, manus sibi afferebat. Et ne tu auidas, aut crudelos

deles existimes nubes, digitum suum bene acuto graphio pungebat, & hoc sanguine litabat: Nec minus ab huius aegello grando se auertebat, quam ab illo in quo maioribus hostiis exorata erat.

CAP. VII. RATIONEM huius rei quidam quærunt. Alteri, vt homines sapientissimos decet, negant posse fieri, vt cum grandine aliquis paciscatur, & tempestates munusculis redimat, quamuis munera etiam deos vincant. Alteri suspicati ipsos aiunt, esse in ipso sanguine vim quandam potentem auertendæ nubis, ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse vis tanta, vt in altum penetret, & eam sentiant nubes? Quando expeditius erat dicere. Mendacium & fabula est? At Cleonis iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura prouidendæ tempestatis: quod negligentia eorum vineæ vapullassent aut segetes procidissent. Et apud nos in duodecim tabulis cauetur, ne quis alienos fructus excantassit. Rudis adhuc antiquitas credebat & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri, tam palam est, vt huius rei causa nullius philosphi schola intranda sit.

CAP. VIII. VNAM rem adhuc adiciam, & fauere ac plaudere te iuuabit. Aiunt niuem in ea parte aëris fieri, quæ prope terras est. Hanc enim plus habere caloris ex tribus causis. Vna, quod omnis terrarum euaporatio, cum multum intra se feruidi aridiq; habeat, hoc est calidior, quo recentior. Altera, quod radij solis à terra resiliunt, & in se recurrunt. Horum duplicatio proxima quæque à terris calefacit. Quæ ideo plus habent teporis, quia solem bis sentiunt. Tertia causa est, quod magis superiora persantur. At quæcunque depressa sunt, minus ventis verberantur.

CAP. IX. ACCEDIT his ratio Democriti. Omne corpus quo solidius est, hoc calorem citius concipit, & diutius seruat. Itaque si in sole posueris æneum vas & vitreum & argenteum, æneo citius calor accedet, diutius hærebit. Adicit deinde, quare hoc existimet fieri. His, inquit, corporibus quæ duriora, & pressiora, densioraque sunt, necesse est minora foramina esse, & tenuiorem in singulis spiritum. Sequitur vt quemadmodum minora balnearia & minora miliaria citius calefiunt, si hæc foramina occulta & oculos effugientia, & celerius feruorem sentiant, &

propter easdem angustias, quicquid recesserunt, tardius reddant.

C A P. X. HÆC longe præparata ad id perducunt, de quo nunc quaeritur. Omnis aër quo propior est terris, hoc crassior. Quemadmodum in aqua & in omni humore fax ima est: ita in aëre spississima quæque desidunt. Iam autem probatum est, omnia quo crassioris solidiorisque materiae sunt, hoc fidelius custodire calorem receptum: sed quo editior est aër, & quo longius à terrarum colluue recessit, hoc sincerior puriorque est. Itaque solem non retinet, sed velut per inane transmittit: ideo minus calefit.

C A P. XI. C O N T R A autem quidam aiunt, cacumina montium hoc calidiora esse debere, quo soli propiora sunt. Qui mihi videntur errare, quod Apenninum & Alpes, & alios notos ob eximiam altitudinem montes, in tantum putant crescere, ut illorum magnitudo sentire solis viciniam possit. Excelsa sunt ista, quamdiu nobis comparantur: at vero ubi ad vniuersum respexeris, manifesta est omnium humilitas. Inter se vincuntur, & vincunt. Ceterum in tantum nihil attollitur, ut collatione totius nulla sit vel maximis portio: quod nisi esset, non diceremus, totum orbem terrarum pilam esse. Pilæ proprietates est, cum æqualitate quadam rotunditas: æqualitatem autem hanc accipe, quam vides in lusoria pila. Non multum illi commissuræ & rimæ earum nocent, quo minus par sibi ab omni parte dicatur. quomodo in hac pila, nihil illa interualla officiant ad speciem rotundi, sic nec in vniuerso quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mundi collatione consumitur. Qui dicit altioremontem, quia solem propius excipiat, magis calere debere: idem dicere potest, longiorem hominem citius quam pusillum debere calefieri, & citius caput eius quam pedes. At quisquis mundum mensura sua æstimauerit, & terram cogitauerit tenere puncti locum, intelliget nihil in illa posse ita eminere, ut caelestia magis sentiat, velut in propinquum illis accesserit. Montes isti quos suspicimus, & vertices æterna niue obsessi, nihilominus inimo sunt: propius quidem soli est mons quam campus aut vallis: sed sic, quomodo est pilus pilo crassior. Isto enim modo, & arbor alia magis quam

quam alia dicitur vicina celo, quod falsum est: quia inter pusilla non potest esse magnum discrimen, nisi dum inter se comparantur. Vbi ad collationem immensi corporis ventum est, nihil interest quanto alterum altero sit maius: quia etiam si magno discrimine, tamen minima dicuntur.

CAP. XII. SED ad propositum reuertar, propter has quas retuli causas, plerisque placuit, in ea parte aëris nitentem concipi, quæ vicina terris est: & ideo minus alligari, quia minore frigore coit. Nam vicinus aër & plus habet frigoris, quam ut in aquam & imbrem transeat, & minus quam ut duretur in grandinem. Hoc medio frigore non nimis intento niues fiunt coactis aquis.

CAP. XIII. QUID istas, inquis, ineptias, quibus ne litigator sit quisquam, nec melior, tam operose persequeris? Quomodo fiant niues, dicis: cum multo magis ad nos dici à te pertineat, quare emendæ non sint niues. Iubes me cum luxuria litigare. Quotidianum istud & sine effectu iurgium est. Litigemus tamen: etiam si superior futura est, pugnantem ac reluctantes vindicat. Quid porro? Hanc ipsam inspectionem naturæ nihil iudicas ad id, quod vis, conferre? Cum querimus, quomodo nix fiat, & dicimus illam pruinæ similem habere naturam, plus illi spiritus quam aquæ inesse, non puras exprobrari illis, cum emere aquam turpe sit, si nec aquam quidem emunt? Nos verò queramus potius, quomodo fiant niues, quam quomodo feruentur: quoniam non contenti vina diffundere veterana, & per sapores ætatisque disponere, inuenimus quomodo stiparemus niuem, ut ea ætatem euinceret, & contra anni feruorem defenderetur loci frigore. Quid hæc diligentia consecuti sumus? Nempe ut gratuitam mereamur aquam. Nobis dolet, quod spiritum, quod solem emere non possumus, quod hic aër etiam delicatus diuitibusque ex facili nec emptus venit. O quam nobis male est, quod quicquam à rerum natura in medio relictum est. Hoc quod illa fluere & patere omnibus voluit, cuius haustum vitæ publicum fecit: hoc quod tam homini quam feris, auiibusque & inerrantibus animalibus, in usum large ac beatè profudit, contra se ingeniosa luxuria redegit ad pretium. Adco nihil potest illi placere, nisi carum. Vnum hoc orat

quod diuites in æquum turbæ deduceret, quod vno non possent antecedere pauperrimum. Illi cui diuitiæ molestæ sunt, excogitatum est, quemadmodum etiam aqua caperet luxuriam. Vnde ad hoc peruentum sit, vt nulla nobis aqua satis frigida videretur, quæ flueret, dicam. Quamdiu sanus & salubris cibi capax stomachus est: impleturque, non premitur, naturalibus fomentis contentus est. Vbi quotidianis cruditatibus non temporis æstus, sed suos sentit, vbi ebrietas continua visceribus insedit, & præcordia bile, in quam vertitur, torret, aliquid necessario quæritur, quo æstus ille frangatur, qui ipsis aquis incalescit, remediis incitat vitium. Itaque non æstate tantum, sed & media hieme niuem hac causa bibunt. Quæ rei huius causa est, nisi intestinum malum, & luxu corrupta præcordia, quibus nullum intervallum vnquam quo interquiescerent, datum est, sed prandia cœnis vsque in lucem perductis, ingesta sunt, & distentos copia ferculorum ac varietate, comessatio altius interficit? Deinde nunquam intermissa intemperantia, quicquid ante decoxerat, efferauit, & in desiderium semper noui rigoris accendit. Itaque quamuis cœnationem velis ac specularibus muniant, & igne multo doment hiemem, nihilominus stomachus ille solutus, & æstu suo languidus, quærit aliquid quo erigatur. Nam sicut animo relictos stupentisque frigida spargimus, vt ad sensum sui redeant: ita viscera istorum vitiiis torpentia nihil sentiunt, nisi frigore illa vehementiore percussis. Inde est, inquam, quod nec niue quidem contenti sunt, sed glaciem, velut certior illi ex solido rigor sit, exquirunt, ac sæpe repetitis aquis diluunt: quæ non è summo tollitur, sed vt vim maiorem habeat, & pertinacius frigus, ex abdito effoditur. Itaque ne vnum quidem eius est pretium: sed habet institores aqua, & annonam, pro pudor! variam. Vnguentarios Lacedæmonij vrbe expulerunt, & properè cedere finibus suis iusserunt, quia oleum disperderent. Quid illi fecissent, si vidissent reponendæ niuis officinas, & toriuementa portandæ aquæ deseruientia, cuius colorem saporemque paleis, quibus custodiunt, inquinant? At, dij boni, quam facîle est extinguere sitim sanam! sed quid sentire possunt emortuæ fauces, & occallatæ cibus ardentibus? Quemadmodum nihil illis satis frigidum, sic nihil satis calidum est.

Sed

Sed ardententes boletos, & raptim condimento suo mersatos, demittunt pæne fumantes, quos deinde restinguant niuatis porionibus. Videbis, inquam, quosdam graciles, & palliolo focalique circumdatos, pallentes & ægros, non sorbere solum niuem, sed etiam esse, & frustra eius in scyphos suos deicere, ne inter ipsam bibendi moram tepefiant. Sitim istam esse putas? Febris est: & quidem eo acrior, quod non tactu venarum, nec in cutem effuso colore deprehenditur. Sed cor ipsum excoquit luxuria, inuictum malum, & ex molli fluidoque durum atque patiens. Non intelligis, omnia consuetudine vim suam perdere? Itaque nix ista, in qua etiamnum natatis, eo peruenit vîu, & quotidiana stomachi seruitute, vt aquæ locum obtineat. Aliquid adhuc quærîte illa frigidius, quia pro nihilo est familiaris rigor.

LIBER QVINTVS.

In quo de ventis & aëris motu agitur.

CAPVT I.

VENTVS est fluens aër. Quidam ita definiunt. Ventus est aër fluens in vnâ partem. Hæc definitio videtur diligentior: quia nunquam aër tam immobilis est, vt non in aliqua sit agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, cum leuiter commouetur, nec in vnâ partem inclinatur. Itaque si legeris,

Cum placidum staret mare,

scito illud non stare, sed succuti leuiter: & dici tranquillum, quia nec huc nec illuc impetum capiat. Idem & de aëre iudicandum est, non esse vnquam immobilem eriani si quietus sit. Quod ex hoc intelligas licet. Cum sol in aliquem clausum locum infusus est, videmus corpusculâ minuta in aduersum ferri, alia sursum, alia deorsum, variè